

فصلنامه روند، سال بیست و هشتم، شماره‌های ۹۴ و ۹۳، بهار و تابستان ۱۴۰۳، صفحات ۵-۱۶

نگاهی به اقتصاد

سردبیر

در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ حوادث مهمی رخ داد که از جمله مهم‌ترین آن، شهادت رئیس‌جمهور محترم و همراهان ایشان در حادثه سقوط بالگرد در ارتفاعات استان آذربایجان شرقی بود که به دنبال آن، انتخابات ریاست‌جمهوری پیش از موعد برگزار و دولت چهاردهم عهده‌دار مسئولیت‌های اجرایی کشور شد. در ابتدای این سال همچنین، قانون جدید بانک مرکزی برای اجرا ابلاغ و به دنبال آن، ساختار بانک مرکزی با تغییراتی مواجه شد که مهم‌ترین آن تشکیل هیأت عالی بانک مرکزی با ساختاری است که افزایش معنادار استقلال بانک مرکزی را به همراه دارد.

در مورد مجموعه سیاست‌های کلان اقتصادی کشور لازم به توضیح است که با وجود تغییر دولت، در شش ماهه نخست سال جاری همچنان سیاست تثبیت اقتصادی در دو حوزه ریال و ارز به منظور دستیابی به اهداف کلان اقتصادی پیگیری شد، به دلیل تداوم اجرای سیاست پیش‌گفته، تورم تولیدکننده و مصرف‌کننده در این دوره روند کاهشی را تجربه کرد و بازارهای دارایی به‌ویژه بازار ارز و مسکن هم از ثبات قیمتی قابل‌قبولی در نیمه نخست سال جاری برخوردار شدند. در این خصوص، گفتنی است که تورم دوازده‌ماهه تولیدکننده و مصرف‌کننده در یک مسیر کاهشی به ترتیب از ۳۶/۷ و ۵۳/۱ درصد در شهریور ۱۴۰۲ به ۲۹/۶ و ۳۹ درصد در شهریور ۱۴۰۳ رسید و تورم نقطه به نقطه نیز در همین دوره به ترتیب از ۳۴/۵ و ۴۸/۷ درصد به ۲۵/۱ و ۳۴/۴ درصد کاهش یافته است.

بر پایه آمارهای مقدماتی، تولید ناخالص داخلی در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۳ نسبت به دوره مشابه سال پیش از آن، نرخ رشد ۲/۹ درصدی را به ثبت رساند؛ همچنین، تولید ناخالص داخلی بدون نفت در این دوره رشد ۲/۴ درصدی را در مقایسه با شش‌ماهه نخست سال ۱۴۰۲ تجربه کرد. در این دوره، رشد ارزش‌افزوده گروه‌های "خدمات"، "صنایع و معادن"، "نفت و گاز" و "کشاورزی" به ترتیب برابر ۲/۲، ۲/۴، ۹/۳ و ۲/۸ درصد بود.

افزون بر این، با وجود تنش‌های سیاسی و تداوم تحریم‌ها، نماگرهای بخش خارجی ایران بر اساس آخرین داده‌های موجود در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۳ وضعیت نسبی مطلوبی داشته است. بر این اساس، مازاد تراز حساب جاری کشور از ۴/۴ میلیارد دلار در سه‌ماهه نخست سال ۱۴۰۲ به رقم ۸/۱ میلیارد دلار در سه ماهه نخست سال جاری افزایش یافته است؛ همچنین، با توجه به افزایش قیمت نفت در بازارهای جهانی و به دلیل افزایش مقدار صادرات نفت خام کشور، در دوره سه ماهه نخست سال ۱۴۰۳ ارزش صادرات نفتی با رشد ۲۹/۴ درصدی نسبت به دوره مشابه سال پیش، به حدود ۱۷/۶ میلیارد دلار رسید.

تجزیه و تحلیل سیاست‌های اقتصادی

بانک مرکزی در راستای اجرای مأموریت‌های خود در زمینه کنترل تورم، تقویت ثبات مالی و کمک به رشد اقتصادی، مجموعه سیاست‌ها و اقدام‌های گوناگونی را در حوزه‌های مختلف پولی، ارزی، اعتباری و نظارتی طرح‌ریزی و اتخاذ کرد که در ادامه به مهم‌ترین این موارد اشاره می‌شود.

۱. سیاست‌های پولی

از مهم‌ترین اتفاقات سال ۱۴۰۳، لازم‌الاجرا شدن قانون جدید بانک مرکزی (مصوب سال ۱۴۰۲) در خرداد ماه این سال بود. بر اساس بند «ب» ماده ۳ این قانون، یکی از رسالت‌های مهم بانک مرکزی، مهار تورم و ثبات‌بخشی به قیمت‌هاست. در این خصوص، بانک مرکزی برای پایان سال ۱۴۰۳ اهدافی را شامل هدف‌گذاری رشد نقدینگی در محدوده ۲۳ درصد (با دامنه نوسان مثبت و منفی ۲ درصد) و تورم نقطه به نقطه در کانال ۲۰ درصد ترسیم کرد. به‌علاوه در این خصوص، مجموعه‌ای از سیاست‌های پولی، سیاست‌های تنظیمی و نیز تثبیت نرخ ارز در دستور کار قرار گرفت که به‌طور کلی، دربرگیرنده استفاده از ابزارهای سیاست پولی (عمدتاً عملیات بازار باز) و مدیریت نقدینگی بانک‌ها در بازار بین بانکی، کنترل ترازنامه بانک‌ها و تعیین حدود مجاز رشد ترازنامه هر بانک متناسب با شاخص‌های سلامت بانکی، کنترل اضافه‌برداشت و دریافت وثیقه در ازای اضافه‌برداشت‌ها و اصلاح رابطه مالی بخش دولتی و بانک مرکزی و عملیات ارزی (خرید و فروش ارز) متناسب با سیاست‌های ارزی این بانک بوده است.

در خصوص اهداف ترسیم‌شده و نیز چگونگی استفاده از ابزارهای پیش‌گفته برای دستیابی به این اهداف، موضوع‌ها و گزارش‌های مرتبط با این اهداف در جلسات منظم شورای سیاست‌گذاری پولی و ارزی (هر دو هفته) مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌گیرد و در صورت بروز انحراف احتمالی از اهداف یادشده، سیاست‌های مقتضی اتخاذ می‌شود.

۲. سیاست‌های ارزی

سیاست‌های ارزی بانک مرکزی در چارچوب نظام ارزی شناور مدیریت‌شده، حول محور کنترل نوسانات نرخ ارز و به دنبال آن، ایجاد محیطی پیش‌بینی‌پذیر و باثبات و نیز هدایت نرخ ارز به سمت مسیر تعادلی سازگار با تحولات مؤلفه‌های بنیادین اقتصادی تعریف شده است. بر این اساس، بانک مرکزی در سال

۱۴۰۳ با تدقیق و تأمل در ابعاد مختلف بازار ارز کشور از جمله ساختار بازار، وضعیت فعلی و پیش‌بینی شرایط آتی منابع و مصارف ارزی کشور (عرضه و تقاضا) و مؤلفه‌های دیگر مؤثر بر این بازار، تداوم سیاست‌های تثبیت اقتصادی را که از پایان سال ۱۴۰۱ شروع شده بود، در دستور کار قرار داد. پیگیری رفع تعهد صادراتی با هدف برگشت ارز حاصل از صادرات به چرخه اقتصاد، پیگیری رفع تعهدات وارداتی با هدف جلوگیری از خروج ارز از کانال واردات، هماهنگی و همکاری بانک مرکزی در جایگاه مسئول کمیته تخصیص و تأمین ارز با وزارت صنعت، معدن و تجارت و وزارت جهاد کشاورزی و وزارتخانه‌های دیگر عضو کمیته در خصوص رصد هفتگی و ماهانه عملکرد تخصیص و تأمین ارز با هدف تطبیق نقشه ارزی و تجاری کشور و پیشگیری از بروز انحراف‌های احتمالی از برنامه هدف‌گذاری شده در این زمینه در کانون اقدامات سیاستی بانک مرکزی در زمینه ثبات‌بخشی به بازار ارز قرار داشت.

به موجب اجرای سیاست تثبیت و اقدامات دیگر انجام‌شده در حوزه مدیریت بازار ارز، ضریب تغییرات نرخ دلار در بازار غیررسمی (نسبت انحراف معیار به میانگین) در شش‌ماهه نخست سال ۱۴۰۳ در سطح قابل‌قبول ۳/۶ درصد قرار گرفت؛ این در حالی است که میزان این شاخص در سال ۱۴۰۲ برابر ۵/۸ درصد و در شش‌ماهه نخست سال ۱۴۰۲ برابر ۳/۲ درصد بوده است. همچنین، متوسط نرخ فروش حواله و اسکناس دلار در مرکز مبادله ارز و طلا به‌ترتیب از ۴۰۶ و ۴۳۵ هزار ریال در فروردین ماه ۱۴۰۳ به ۴۵۷ و ۴۹۳ هزار ریال در شهریورماه ۱۴۰۳ رسید که روند یادشده حاکی از تعدیل تدریجی نرخ این بازار متناسب با شرایط و تحولات مؤلفه‌های بنیادین اقتصادی است.

از اقدام‌های اصلی بانک مرکزی در نیمه نخست سال ۱۴۰۳، تأمین نیازهای ارزی بخش‌های مختلف اقتصادی به‌ویژه واردات کالاهای اساسی، دارو و تجهیزات پزشکی بود؛ همچنین، تسهیل در تأمین ارز مورد نیاز واحدهای تولیدی به‌منظور واردات مواد اولیه، کالاهای واسطه‌ای و تجهیزات مورد نیاز در تولید، یکی دیگر از اقدام‌های محوری بانک مرکزی در این زمینه به‌شمار می‌رود که در نتیجه اتخاذ این رویکرد و اولویت‌دهی به نیاز واحدهای تولیدی و مدیریت تقاضای ارز، در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ سهمی در حدود ۸۶/۷ درصد از کل ارزش واردات گمرکی به واردات کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای و مواد اولیه اختصاص یافت.

افزون بر این، از اقدام‌های دیگر انجام‌شده از سوی بانک مرکزی در چارچوب سیاستگذاری ارزی می‌توان به مواردی مانند بسط و تعمیق مرکز مبادله ارز و طلای ایران در قالب یکپارچه‌سازی فرآیند عرضه و تقاضای ارز و کوشش در متنوع‌سازی ابزارهای مدیریت بازار ارز به‌منظور مدیریت انتظارات تورمی، تقویت مناسبات تجاری، پولی و مالی بین‌المللی از طریق گسترش روابط اقتصادی با کشورهای دوست و همسایه و نیز عضویت در سازمان‌ها و گروه‌های بین‌المللی همچون بریکس و شانگهای، فراهم‌نمودن زمینه تأمین مالی خارجی با انجام مذاکرات فشرده دوجانبه با طرف‌های اصلی تجاری کشور، تأکید بر سیاست‌های ارتقای حکمرانی ریال و بهره‌گیری از سامانه‌های ارزی در جهت افزایش شفافیت و کارایی و پیشگیری حداکثری از بروز تخلفات، اشاره کرد.

۳. سیاست‌های اعتباری

سیاست‌های اعتباری بانک مرکزی در شش‌ماهه نخست سال ۱۴۰۳ با در نظر گرفتن تکالیف قانون بودجه ۱۴۰۳ و با تأکید بر حوزه‌های «تسهیلات قرض‌الحسنه ازدواج، فرزندآوری و ودیعه یا خرید یا ساخت مسکن»، «حمایت از تولید و اشتغال پایدار و رشد تولید ملی»، «تأمین نقدینگی و سرمایه در گردش مورد نیاز شرکت‌های دارویی، تجهیزات پزشکی و تولیدی شیر خشک» و «فراگیری استفاده از عقد مرابحه به‌منظور تأمین مالی فعالیت‌های اقتصادی» بوده است.

در این راستا و بر اساس بند «ث» تبصره ۱۳ قانون بودجه سال ۱۴۰۳ کل کشور، بانک مرکزی با صدور بخشنامه‌های جداگانه‌ای بندهای مرتبط با قانون بودجه سال ۱۴۰۳ در خصوص پرداخت تسهیلات قرض‌الحسنه ازدواج، فرزندآوری و ودیعه یا خرید یا ساخت مسکن (برای خانواده‌های فاقد مسکن که پس از ۱۳۹۹/۰۱/۰۱ صاحب فرزند سوم یا بیشتر می‌شوند) را به شبکه بانکی ابلاغ کرد. در خصوص تسهیلات قرض‌الحسنه ازدواج و فرزندآوری، بر اساس قانون، میزان اعتبار در نظر گرفته شده در سال ۱۴۰۳ برای اعطای این تسهیلات ۲۰۰ هزار میلیارد تومان است که با مصوبه هیأت عالی بانک مرکزی ۵۰ هزار میلیارد تومان اعتبار جدید از محل آزادسازی سپرده‌های قانونی بانک‌ها نیز به‌منظور تسهیل و تسریع در پرداخت به متقاضیان به اعتبار اولیه افزوده شده است.

یکی دیگر از اقدامات بانک مرکزی در چارچوب سیاست‌های اعتباری که با هدف کمک به تأمین مالی بخش مسکن در مناطق جغرافیایی مشخص از طریق جذب پس‌اندازهای خرد و اعطای تسهیلات مسکن در آن مناطق تحقق یافت، ابلاغ «دستورالعمل اجرایی تأسیس، فعالیت و نظارت بر مؤسسات پس‌انداز و تسهیلات مسکن» به شبکه بانکی پس از تصویب اصلاحیه در هیأت عالی بانک مرکزی بود. در حوزه تولید نیز بانک مرکزی در بخشنامه‌ای اختصاص ۱۰۰ هزار میلیارد تومان تسهیلات قرض‌الحسنه مطابق با تبصره ۲ قانون بودجه سال ۱۴۰۳ کل کشور به منظور حمایت از تولید و اشتغال پایدار و رشد تولید ملی به شبکه بانکی ابلاغ کرد.

از سیاست‌های دیگر اعتباری بانک در این دوره، موضوع کمک به تأمین نقدینگی و سرمایه در گردش مورد نیاز شرکت‌های دارویی، تجهیزات پزشکی و تولیدی شیر خشک از طریق شبکه بانکی بود که در این خصوص بانک مرکزی در سال ۱۴۰۳ نسبت به ابلاغ تسهیلات به میزان ۵۰ همت، ۳۵ همت شرکت‌های دارویی، ۱۳ همت تجهیزات پزشکی و ۲ همت شرکت‌های تولیدی شیر خشک (برای شرکت‌های معرفی شده از سوی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی اقدام نمود).

همچنین، در خصوص عقد مرابحه، موضوع مرابحه پروژه‌ای به عنوان مدل عملیات جدید کاربرد عقد مرابحه در شبکه بانکی در جلسه شورای فقهی مطرح شد و فراگیری استفاده از عقد مرابحه به منظور تأمین مالی فعالیت‌های اقتصادی (از جمله حوزه تولید یا تجارت)، موضوع دستورالعمل اجرایی عقد مرابحه و اصلاحات بعدی آن مورد تأکید قرار گرفت. بدین‌رو، دستورالعمل «مرابحه پروژه‌ای یا اعتبار برای پروژه» که کاربردی نوین از عقد مرابحه بوده و همان کارکرد عقد مرابحه در سطح خرد را در مورد طرح‌ها و پروژه‌ها در سطح کلان برعهده دارد، با هدف تأمین مالی پروژه‌های تولیدی و بخش واقعی اقتصاد به شبکه بانکی کشور ابلاغ شد.

۴. سیاست‌های نظارتی

با توجه به ابلاغ قانون جدید بانک مرکزی در سال ۱۴۰۳، یکی از نقاط قوت این قانون افزایش توان نظارتی بانک مرکزی بر اشخاص تحت نظارت و حرکت به سمت نظارت فراگیر و یکپارچه است. برای مثال، بهره‌گیری از قواعد مربوط به «بازسازی، گزیر، ورشکستگی، انحلال و تصفیه اشخاص تحت نظارت»

در قانون جدید، امکان برخورد با بانک‌های ناتراز را افزایش می‌دهد؛ همچنین، ایجاد بسترهای قانونی لازم برای نظارت از طریق «اقدامات اکتشافی»، «اقدامات پیشگیرانه» و «اقدامات اصلاحی» باعث ایجاد تحولی اساسی در نظارت بانکی خواهد شد. بانک مرکزی در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۳ با بررسی عملکرد نظام اقتصادی کشور و به‌منظور نظارت مؤثر بر بانک‌ها و مؤسسات اعتباری، مجموعه اقداماتی را به انجام رساند که مهم‌ترین آنها به شرح زیر است:

- بانک مرکزی اصلاحیه «دستورالعمل اجرایی نحوه امهال مطالبات مؤسسات اعتباری» را به شبکه بانکی ابلاغ کرده که براساس آن بانک‌ها موظفند سامانه‌های عملیاتی خود را مطابق با چارچوب تعیین‌شده توسط بانک مرکزی به‌گونه‌ای تنظیم نمایند که حداقل اطلاعات شامل مانده مطالبات امهالی به تفکیک طبقات جاری و سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول، انواع روش‌ها و عقود مورد استفاده در امهال و هرگونه تغییر در موارد یادشده بی‌درنگ به‌صورت برخط برای بانک مرکزی و تمام اعضای هیأت مدیره، هیأت عامل و مدیران ذی‌ربط مؤسسه اعتباری قابل مشاهده باشد. افزون بر این، در همین خصوص بانک یادشده با صدور بخشنامه‌ای خطاب به شبکه بانکی و به‌منظور ایجاد وحدت رویه در اجرای درست دستورالعمل یادشده، بر استفاده از فرم یکنواخت قراردادهای تسهیلات امهالی، نحوه امهال تسهیلات ارزی و نحوه تعویض ضامن و رهن قراردادهای تسهیلاتی توسط شبکه بانکی تأکید کرده است.
- در مورد رعایت نرخ‌های سود بانکی، بانک مرکزی، بانک‌ها را مکلف نموده است، جلسه فوق‌العاده هیأت مدیره با موضوع بررسی نحوه رعایت نرخ‌های سود ابلاغی بانک مرکزی را با قید فوریت برگزار کنند؛ به‌گونه‌ای که برنامه یادشده باید دربرگیرنده تدابیر و اقدامات اصلاحی لازم‌الاجرا حداکثر ظرف مدت ۲ هفته به‌منظور اصلاح و تعدیل نرخ‌های سود باشد.
- با سپری شدن بیش از هشت سال از اجرای «دستورالعمل اعتبار اسنادی داخلی-ریالی» و تجربیات حاصل از آن و نیز بر پایه بازخوردهای دریافتی از مراجع مختلف، بازنگری «دستورالعمل اعتبار اسنادی داخلی-ریالی» باردیگر در دستورکار بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران قرار گرفت؛ بدین‌روی، بانک مرکزی با هدف تسهیل‌گری و توسعه ابزار اعتبار اسنادی داخلی -ریالی در نظام

اقتصادی کشور و تأمین مالی ۸۰۰ هزار میلیارد تومانی برای تولیدکنندگان و فعالان اقتصادی در سال ۱۴۰۳، «دستورالعمل اعتبار اسنادی داخلی-ریالی» را مورد بازنگری قرار داد و به شبکه بانکی ابلاغ کرد.

تحولات بخش حقیقی اقتصاد

بر پایه آمارهای مقدماتی، تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه و به قیمت‌های ثابت سال ۱۴۰۰ در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۳ نسبت به دوره مشابه سال پیش از آن، نرخ رشد ۲/۹ درصدی را به ثبت رساند؛ همچنین، تولید ناخالص داخلی بدون نفت نیز در این دوره رشد ۲/۴ درصدی را در مقایسه با شش ماهه نخست سال ۱۴۰۲ تجربه کرد.

بررسی عملکرد رشد اقتصادی بر حسب گروه فعالیت‌های اقتصادی در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۳ نسبت به مدت مشابه سال پیشین نشان می‌دهد، رشد ارزش افزوده گروه‌های "خدمات"، "صنایع و معادن"، "نفت و گاز" و "کشاورزی" در این دوره به ترتیب برابر ۲/۲، ۲/۴، ۹/۳ و ۲/۸ درصد بود که به ترتیب از سهمی برابر ۰/۱، ۰/۸، ۷/۰ و ۴/۰ واحد درصد در رشد اقتصادی این دوره برخوردار بودند. رشد ۲/۴ درصدی ارزش افزوده گروه "صنایع و معادن" در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۳ بیشتر متأثر از تحولات زیرگروه‌های "صنعت"، "ساختمان" و "استخراج معدن" به ترتیب با سهم ۰/۴، ۰/۳ و ۰/۱ واحد درصد از رشد تولید ناخالص داخلی بوده است؛ همچنین، بخش‌های خدماتی از جمله "عمده‌فروشی، خرده‌فروشی و تعمیر وسایل نقلیه موتوری"، "فعالیت‌های املاک و مستغلات"، "آموزش"، "اطلاعات و ارتباطات"، "فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی"، "بهداشت و مددکاری اجتماعی" و "هنر، سرگرمی، تفریح، ورزش و سایر فعالیت‌های خدماتی" به ترتیب از سهم از رشدی برابر ۲/۰، ۲/۰، ۱/۰، ۰/۱، ۰/۱ و ۰/۱ واحد درصد در رشد ارزش افزوده نیمه نخست سال ۱۴۰۳ نسبت به دوره مشابه سال پیشین برخوردار بودند.

مقایسه رشد تولید ناخالص داخلی بر حسب فعالیت‌های اقتصادی در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۳ با دوره مشابه سال پیشین نشان‌دهنده آن است که تا حدی از شتاب رشد اقتصادی کاسته شده

است، این موضوع در زیرگروه‌های "نفت و گاز"، "خدمات" و "صنایع و معادن" مشهود بوده، در حالی که گروه "کشاورزی" از رشد بالاتری نسبت به مدت مشابه سال پیشین برخوردار بوده است.

در دوره شش ماهه نخست سال ۱۴۰۳، ارزش‌افزوده بخش "صنعت" به قیمت‌های ثابت سال ۱۴۰۰ از افزایش ۱/۷ درصدی نسبت به دوره مشابه سال ۱۴۰۲ برخوردار بود؛ به‌طور مشخص در این بخش رشد شاخص تولید کارگاه‌های بزرگ صنعتی ۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر- با اختصاص سهم حدود ۷۰ درصد از ارزش‌افزوده بخش صنعت- در شش‌ماهه نخست سال ۱۴۰۳ نسبت به دوره مشابه سال پیشین برابر ۱/۳ درصد بود. بررسی عملکرد رشد شاخص یادشده به تفکیک رشته فعالیت‌های صنعتی (بر حسب کدهای ISIC دو رقمی) نشان می‌دهد که در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۳ از مجموع ۲۴ گروه اصلی، ۱۵ گروه (با ضریب اهمیت ۸۳/۷ درصدی از شاخص کل) از رشد مثبت تولید برخوردار بوده‌اند؛ از جمله صناعی که بیشترین سهم را در رشد محقق‌شده این دوره داشته‌اند، می‌توان به "صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی"، "صنایع تولید فلزات اساسی" و "صنایع تولید مواد غذایی" اشاره کرد؛ در مقابل، رشد شاخص تولید ۹ گروه صنعتی نسبت به دوره مشابه سال پیشین، منفی بوده است.

تحولات بخش اسمی اقتصاد

الف) وضعیت متغیرهای حوزه پولی و اعتباری

حجم نقدینگی در پایان شهریور سال ۱۴۰۳ به رقم ۹۰۷۰۵/۱ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به پایان اسفندماه سال ۱۴۰۲ رشدی برابر با ۱۵/۱ درصد را نشان می‌دهد؛ این در حالی است که رشد شش‌ماهه نقدینگی در پایان شهریور سال ۱۴۰۲ برابر ۱۲/۰ درصد تحقق یافته بود. همچنین، رشد دوازده ماهه نقدینگی در پایان شهریور ۱۴۰۳ نسبت به پایان شهریورماه سال ۱۴۰۲ برابر ۲۷/۸ درصد رشد داشته است. پایه پولی در پایان شهریور ماه سال ۱۴۰۳ با رشدی برابر ۵/۷ درصد نسبت به پایان اسفندماه سال ۱۴۰۲ به ۱۱۵۴۱/۵ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به رشد در دوره مشابه سال ۱۴۰۲ (برابر ۱۳/۷ درصد)، برابر ۸/۰ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد. مهم‌ترین عامل رشد پایه پولی در پایان شهریور ماه سال ۱۴۰۳ نسبت به پایان سال ۱۴۰۲، خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی

بوده که با ۱۷/۱ درصد افزایش (برابر ۳۱۶۶/۴ هزار میلیارد ریال) نسبت به پایان سال پیش، سهمی فزاینده برابر ۲۹/۰ واحد درصد در رشد پایه پولی داشته است.

مهم‌ترین عامل کاهنده رشد شش‌ماهه پایه پولی در پایان شهریورماه سال ۱۴۰۳، مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها بوده که با ۱۸۵۴/۴ هزار میلیارد ریال کاهش نسبت به پایان سال ۱۴۰۲، سهمی کاهنده برابر ۱۷/۰- واحد درصد در رشد پایه پولی داشته است؛ همچنین، در پایان شهریورماه سال ۱۴۰۳ ضریب فزاینده نقدینگی به رقم ۷/۸۵۹ رسید و نسبت به پایان سال ۱۴۰۲، برابر ۹/۰ درصد افزایش یافت که در مقایسه با رشد آن در دوره مشابه سال پیشین (برابر با ۱/۵-)، به میزان ۱۰/۵ واحد درصد افزایش نشان می‌دهد. گفتنی‌است، عامل اصلی افزایش ضریب فزاینده نقدینگی در این دوره، ناشی از کاهش نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به کل سپرده‌ها و کاهش نسبت سپرده‌های قانونی به کل در پایان نیمه نخست سال ۱۴۰۳ بوده است.

کل تسهیلات پرداخت‌شده شبکه بانکی کشور به بخش‌های مختلف اقتصادی در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۳ برابر ۳۶۷۱۶/۵ هزار میلیارد ریال بوده که نسبت به رقم دوره مشابه سال پیشین به میزان ۲۴/۱ درصد افزایش نشان می‌دهد. از کل تسهیلات پرداختی، مبلغ ۲۸۲۷۷/۷ هزار میلیارد ریال برابر ۷۷/۰ درصد به صاحبان کسب و کار (حقوقی و غیرحقوقی) و ۸۴۳۸/۸ هزار میلیارد ریال برابر ۲۳/۰ درصد به مصرف‌کنندگان نهایی (خانوار) تعلق گرفته است؛ همچنین، ۵۹/۳ درصد از کل تسهیلات پرداختی در دوره یادشده صرف تأمین مالی سرمایه در گردش واحدهای تولیدی شده است. شایان ذکر است این سیاست با قوت بیشتری در بخش صنعت و معدن دنبال شده، به‌طوری که از مجموع تسهیلات پرداخت‌شده در این بخش، ۸۴/۶ درصد صرف سرمایه در گردش واحدهای صنعتی و معدنی شده است. نسبت مطالبات غیرجاری به کل تسهیلات اعطایی (ارزی و ریالی) در پایان شهریورماه سال ۱۴۰۳ به ۱۰/۹ درصد رسید که نسبت به دوره مشابه سال پیشین، (۷/۳ درصد) برابر ۳/۶ واحد درصد افزایش نشان می‌دهد.

ب) تحولات تورم

بر پایه گزارش مرکز آمار ایران و بر مبنای سال پایه $100=1400$ ، تورم دوازده‌ماهه در شهریور ۱۴۰۳ به $34/2$ درصد رسید که نسبت به دوره مشابه سال پیشین ($46/1$ درصد در شهریور سال ۱۴۰۲) برابر $11/9$ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد. در این راستا، تورم نقطه به نقطه نیز در همین دوره از $39/5$ درصد در شهریور ماه سال ۱۴۰۲ به $31/2$ درصد در شهریور ماه سال ۱۴۰۳ کاهش یافت؛ همچنین، تورم دوازده‌ماهه تولیدکننده (بر اساس آمار بانک مرکزی بر مبنای سال پایه $100=1400$) با سپری کردن یک روند نزولی از $36/7$ درصد در شهریور ۱۴۰۲ به $29/6$ درصد در شهریور ۱۴۰۳ کاهش یافت و تورم نقطه به نقطه تولیدکننده نیز در دوره مشابه از $34/5$ درصد به $25/1$ درصد رسید.

پ) تحولات بخش خارجی اقتصاد

بر پایه برآوردهای مقدماتی، در سه‌ماهه نخست سال ۱۴۰۳، تراز حساب جاری کشور با مازاد $8/1$ میلیارد دلاری همراه شد؛ این در حالی است که در سه‌ماهه نخست سال ۱۴۰۲، این حساب از مازاد $4/4$ میلیارد دلاری برخوردار بود. در این دوره، حساب کالا با حدود 11.0 میلیارد دلار مازاد روبه‌رو شد. در این خصوص، گفتنی است که افزایش قیمت نفت و نیز افزایش مقدار صادرات نفت خام در سه‌ماهه نخست سال ۱۴۰۳ نسبت به مدت مشابه سال پیشین موجب شد تا ارزش صادرات نفتی در این دوره با رشد $29/4$ درصدی به حدود $17/6$ میلیارد دلار برسد. همچنین، در این دوره ارزش صادرات غیرنفتی و ارزش واردات کالا (فوب) به‌ترتیب برابر $11/5$ و $18/1$ میلیارد دلار بود که نسبت به سه‌ماهه نخست سال ۱۴۰۲ با رشد $15/5$ و $7/1$ درصدی همراه شد.

در سه‌ماهه نخست سال ۱۴۰۳ حساب خدمات با کسری $2/6$ میلیارد دلاری مواجه شد. تحولات اجزای این حساب رشد به‌ترتیب $36/5$ و $25/5$ درصدی ارزش صادرات و واردات خدمات در مقایسه با سه‌ماهه نخست سال ۱۴۰۳ را نشان می‌دهد. در این دوره، تحت تأثیر افزایش تردد فرامرزی کالا و مسافر، صادرات و واردات خدمات در حوزه‌های خدمات حمل‌ونقل بار و مسافر و نیز خدمات مسافرت تجاری و شخصی نسبت به سه‌ماهه نخست سال ۱۴۰۲ با افزایش همراه شد. همچنین، اجزای دیگر

حساب جاری کشور شامل حساب درآمد و حساب انتقالات جاری نیز در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۳ با کسری مواجه شدند.

مجموع بدهی‌ها و تعهدات خارجی کشور (بدون احتساب معوقات) در پایان شهریورماه ۱۴۰۳ رقم ۸/۶ میلیارد دلار بود که ۴۶/۷ درصد (۴/۰ میلیارد دلار) آن را تعهدات بالقوه و ۵۳/۳ درصد (۴/۶ میلیارد دلار) آن را تعهدات بالفعل (بدهی‌های خارجی) تشکیل می‌داد. در پایان این دوره، سهم بدهی‌های کوتاه‌مدت از کل بدهی‌های خارجی (تعهدات بالفعل) ۵۹/۷ درصد و سهم بدهی‌های بلندمدت از کل بدهی‌های خارجی در این دوره زمانی ۴۰/۳ درصد بوده است.

ج) تحولات بازار دارایی‌ها

در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۳، متوسط نرخ اسمی یورو در بازار غیررسمی برابر با ۶۵۴/۱ هزار ریال بود که نسبت به مدت مشابه سال ۱۴۰۲ برابر ۱۹/۲ درصد افزایش نشان می‌دهد؛ همچنین، متوسط نرخ هر دلار آمریکا در این دوره برابر با ۶۰۲/۸ هزار ریال بود که در مقایسه با نیمه نخست سال ۱۴۰۲ به میزان ۱۹/۶ درصد افزایش یافت. قیمت تمامی قطعات سکه طلا نیز در شش ماهه نخست سال جاری نسبت به مدت مشابه سال پیشین افزایش یافت که در این میان، سکه بهار آزادی با ۴۳/۴ درصد و ربع سکه با ۴۰/۲ درصد به ترتیب بیشترین و کمترین افزایش را به خود اختصاص دادند.

جمع‌بندی

نیمه نخست سال ۱۴۰۳ در شرایطی سپری شد که رخداد‌های مختلفی از جمله شهادت رئیس‌جمهور محترم و همراهان ایشان و به‌دنبال آن، استقرار دولت چهاردهم به‌وقوع پیوست. در این دوره همچنین، قانون جدید بانک مرکزی به‌منظور اجرا ابلاغ شد که شاخصه مهم این قانون، تغییر ساختار سیاست‌گذاری بانک مرکزی با هدف افزایش استقلال بانک مرکزی است. بانک مرکزی نیز با توجه به ابلاغ قانون جدید، همچنین، در راستای اجرای مأموریت‌های خود در زمینه کنترل تورم، تقویت ثبات مالی و کمک به رشد اقتصادی، مجموعه سیاست‌ها و اقدام‌های گوناگونی را در حوزه‌های مختلف پولی، ارزی، اعتباری و نظارتی طرح‌ریزی و اتخاذ کرد. در این راستا، بانک مرکزی به‌منظور دستیابی به اهداف تعیین‌شده، از مجموعه‌ای از ابزارهای سیاست پولی مانند کنترل ترازنامه بانک‌ها و تعیین حدود مجاز رشد ترازنامه هر بانک و

عملیات بازار باز در کنار مجموعه اقداماتی در حوزه ارزی در راستای برقراری ثبات در بازار ارز بهره گرفت. در این دوره، پیگیری راه‌کارهای عملیاتی مؤثر ناظر بر نحوه برخورد با بانک‌های ناتراز نیز از سوی حوزه نظارت بانک مرکزی در دستور کار قرار گرفت. در مورد سیاست‌های اعتباری نیز در کنار پیگیری اجرای مفاد قانون بودجه سال ۱۴۰۳ کل کشور درباره تسهیلات تکلیفی، اقدام‌های مهمی در خصوص طراحی ابزارهای جدید تأمین مالی زنجیره‌ای در راستای تأمین مالی بنگاه‌های اقتصادی صورت گرفت. در نتیجه اقدام‌های یادشده و با وجود تنش‌های سیاسی و تداوم تحریم‌ها، کاهش تورم شاخص بهای مصرف‌کننده و تولیدکننده و نیز افزایش رشد تولید ناخالص داخلی در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۳ حاکی از ثمربخش بودن اقدامات بانک مرکزی در جهت دستیابی به اهداف یادشده است.